

Ukrepanje ob sumu pojava karantenskih škodljivih organizmov v Kočevju – simulacijska vaja v živo

Gozdarski inštitut Slovenije (GIS) je 22. 6. 2022 prejel obvestilo občine Kočevje o sušenju platane v Dolgi vasi pri Kočevju. Zdravstveno stanje platane je glede na podane informacije pešalo izredno hitro, od pomladi 2022 (slika 1). Po prejetem obvestilu sta fitosanitarna preglednika z Gozdarskega inštituta Slovenije ob prisotnosti predstavnika Zavoda za gozdove Slovenije (ZGS) 28. 6. 2022 opravila prvi pregled platane in možnih vzrokov za njeno sušenje. Platane so namreč lahko tudi gostiteljske rastline karantenskih škodljivih organizmov (KŠO) za EU, in sicer glive *Ceratocystis platani*, ki povzroča bolezen platanov obarvani rak, ter škodljivca kitajskega kozlička (*Anoplophora chinensis*). Omenjena škodljiva organizma sta uvrščena med karantenske škodljive organizme EU v Prilogi II, del B Izvedbene uredbe Komisije (EU) 2019/2072. Za KŠO iz tega seznama velja, da so sicer že prisotni na ozemlju EU, in lahko ob vnosu v novo okolje povzročijo resne gospodarske,

okoljske ali družbene posledice. Kitajski kozliček je v EU uvrščen tudi med prednostne škodljive organizme, ki jih določa Delegirana uredba (EU) 2019/1702. Oba škodljiva organizma sta že navzoča v nekaterih državah EU, tudi v Italiji, zato vse hitro sušeče platane v Sloveniji obravnavamo skrajno previdno.

Pri pregledu javorolistne platane (*Platanus x hispanica*) so bile na deblu opažene nekroze, ki bi lahko bile posledica okužbe s platanovim obarvanim rakom, zato je bil odvzet vzorec s sumom na navzočnost glive *C. platani*. Pri nadaljnjem podrobnem pregledu platane pa sta fitosanitarna preglednika opazila več izhodnih popolnoma okroglih odprtih (slika 2a) v premeru enega centimetra na korenčniku platane. Zaradi znakov sušenja drevesa in izhodnih odprtih je bil podan dodaten sum na prisotnost kitajskega kozlička (*Anoplophora chinensis*) (slika 3).

Slika 1: Hitro sušeča se platana v Dolgi vasi pri Kočevju (1. 7. 2022) (foto: S. Zidar)

Gozdarstvo v času in prostoru

Zaradi tveganja, ki jih v EU predstavljajo prednostni škodljivi organizmi, države članice EU izvajajo vsakoletne programe preiskav, ozaveščajo javnost in so pripravljene za primer najdbe tako, da vnaprej pripravijo načrte izrednih ukrepov, ki se preverijo v simulacijskih vajah. V načrtih ukrepov je predvidena tudi hierarhija odločanja in ukrepov – od postavitve suma do izvedbe ukrepov izkoreninjenja ali zadrževanja KŠO. Tako je utemeljeni sum na prisotnost kitajskega kozlička in platanovega obarvanega raka GIS takoj sporočil Upravi za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin (UVHVVR) v skladu z Uredbo o izvajanju uredb (EU) o ukrepih varstva pred škodljivimi organizmi rastlin (Uredba 78/19) in Smernicami za obveščanje in objavljanje podatkov o pojavu rastlinskih škodljivih organizmov in odrejenih ukrepih.

Skupaj z UVHVVR so bili dorečeni koraki pred dokončnim rezultatom laboratorijske analize, ki potrdi ali ovzrže sum na navzočnost KŠO:

- zaradi suma na navzočnost kitajskega kozlička je potreben posek drevesa, ki pa se zaradi sočasnega suma na prisotnost karantenske glive odloži do rezultatov analize v uradnem laboratoriju (GIS),
- takoj se izvede pregled okolice 100 m okrog tega drevesa,
- izvede se zavarovanje drevesa s protiinsektno mrežo zaradi tveganja za izlet odraslih osebkov kitajskega kozlička,
- pripravi se izhodišča za ukrepe v primeru potrditve *C. platani*,
- pripravi se izhodišča za izvedbo poseka platanov za primera: (a) *C. platani* je prisotna in odvzem vzorca za kitajskega kozlička; (b) *C. platani* ni prisotna, samo odvzem vzorca za kitajskega kozlička.

Slika 2: a) Okrogla odprtina na koreničniku platane, ki bi lahko bila posledica izhoda kitajskega kozlička (*Anoplophora chinensis*), b) zaščita drevesa z insekticidno mrežo pred morebitnim pobegom kitajskega kozlička iz debla in korenin, c) posek drevesa usposobljenih arboristov, d) pregled in odvzem vzorcev – delov lesa z odprtinami (14. 7. 2022) (foto: S. Zidar)

Dne 1. 7. 2022 so fitosanitarni pregledniki GIS, ZGS, Kmetijsko gozdarskega zavoda Novo mesto (KGZS-NM) skupaj s fitosanitarnimi inšpektorji in predstavniki UVHVVR izvedli pregled območja v polmeru 100 m okoli platane z namenom iskanja znakov navzočnosti kitajskega kozlička, kjer so bili pregledani vsi listavci. Območje je bilo razdeljeno na pet delov, v pregled so bili vključeni vrtovi, sadovnjaki, žive meje, grmovja in rastoča drevesa ob reki Rinži. Skupno je bilo pregledanih 389 listavcev, od teh 28 različnih lesnih vrst, izmed katerih je 13 drevesnih vrst potencialnih gostiteljev kitajskega kozlička. Razen omenjene platane nobeno od pregledanih dreves ni imelo znakov napada kitajskega kozlička.

Ličinke kitajskega kozlička napadejo korenine in spodnji del debla, zato smo dne 1. 7. 2022 deblo drevesa in tla prekrili z insekticidno mrežo Storanet® (slika 2b), da bi preprečili morebiten pobeg odraslih osebkov kitajskega kozlička iz drevesa. Mreža je prekrila deblo drevesa do 2,5 m višine in tla v polmeru 3 m okoli drevesa. Ukrep prekrivanja tal je pomemben, saj lahko kitajski kozliček izleti tudi iz

korenin. Območje je na vsake dva dni pregledoval predstavnik Zavoda za gozdove Slovenije.

Dne 11. 7. 2022 so bile končane analize za preverjanje prisotnosti glive *C. platani* v odvzetem vzorcu, ki jih je izvedel uradni laboratorij za škodljive organizme rastlin. Navzočnost glive *C. platani* v vzorcu ni bila potrjena. Zato je bil sprožen postopek za posek platane po planu (b) za odvzem vzorca s sumom na kitajskega kozlička, ki je bil izveden 14. 7. 2022. Posek je v dogovoru z UVHVVR organizirala občina Kočevje ob uradnem nadzoru (fitosanitarni inšpektor). Posek so izvedli usposobljeni arboristi in drevo posekali po delih (slika 2c). Vsak posekan del lesa je bil pregledan na prisotnost izhodnih odprtín žuželk ali morebitnih rovdov in ličink. Izhodne odprtine so bile navzoče le na koreničniku platane. Po poseku je fitosanitarni inšpektor odvzel vzorec dela z izhodnimi odprtini in ga predal Gozdarskemu inštitutu Slovenije. Ob pregledu vzorca na lokaciji je bilo ugotovljeno, da odprtine zelo verjetno niso nastale zaradi žuželk, temveč so najverjetneje posledica vandalizma

Slika 3: Odrasel osek kitajskega kozlička (*Anoplophora chinensis*) je sicer velik in opazen hrošč. Fotografija je iz Italije. (foto: Maspero, Fondazione Minoprio, Como (IT))

(slika 2d). Kljub temu je odvzem in transport vzorca v uradni laboratorij izveden na način, da je zmanjšal morebitna tveganja pobega (npr. transport v neprodušnih aluminijastih zabojih). V prostorih karantenske postaje Laboratorija za varstvo gozdov (GIS) je bila opravljena analiza vzorca, pri kateri ni bila ugotovljena navzočnost kitajskega kozlička. Odprtine na korenčniku so bile najverjetneje posledica človeškega delovanja, predvidevamo, da najverjetneje z namenom namernega uničenja drevesa.

Pri ukrepanjih ob sumu najdbe KŠO je potrebno hitro obveščanje in takojšnje ukrepanje. Celoten proces od obveščanja do končnega poseka in analize vzorcev je trajal od 28. 6. 2022 do 14. 7. 2022. Takšno ukrepanje poleg dobre organizacije predstavlja tudi velike finančne stroške. Občina Kočevje, ki je skrbnica vseh večjih parkovnih dreves na javnih površinah v občini in je organizirala izvedbo poseka, je imela v celotnem procesu približno 770 EUR stroškov, v katere je bil vključen posek drevesa in plačilo izvajalcev, ni pa med te stroške vključen odvoz posekanega

lesa. Preostali stroški z vključenimi fitosanitarnimi pregledi, vzorčenji in analizami so znašali okoli 6.000 EUR. V primeru, da bi potrdili sum na kitajskega kozlička, bi med stroške morali prišteti še zahtevno odstranjevanje panja ali celo izkop koreninskega sistema, odstranitev in uničenje zadevnih rastlin v polmeru 100 m okrog napadenega drevesa (napadeno območje), prevoz debel in vej v zaprtih kontejnerjih, izdelavo sekancev debeline in širine največ 2,5 cm ali sežig tega materiala. Vse korake izvedbe poseka do končnega uničenja bi morali izvesti v najkrajšem možnem času in ob nadzoru pristojnih organov (fitosanitarni inšpektor). Sočasno bi se redno izvajali pregledi v razmejenem območju s poudarkom na varovalnem pasu v polmeru 2.000 m od meje napadenega območja (skupno 2.100 m). Iz celotnega razmejenega območja bi bilo omejeno premikanje določenih gostiteljskih rastlin, ki bi lahko pripomogle k nadaljnjemu širjenju kitajskega kozlička.

Za učinkovito ukrepanje zaježitve in izkoreninjenja škodljivih organizmov je potrebno sodelovanje med vsemi vpletenimi, pri tem je pomembna pripravljenost in odzivnost lastnika napadenih dreves, v tem primeru je bila to občina Kočevje. Pomembno vlogo pa lahko imajo tudi lokalne skupnosti. Dogodek je bil na srečo le izjemna simulacijska vaja in prikaz dobre pripravljenosti sodelujočih organizacij za primer pojava karantenskih škodljivih organizmov v Sloveniji.

ZAHVALA

Za odlično sodelovanje se zahvaljujemo Občini Kočevje ter Zavodu za gozdove Slovenije, Kmetijsko gozdarskemu zavodu Novo mesto, Upravi za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin ter fitosanitarni inšpekciji. Prispevek je nastal v okviru strokovnih nalog zdravstvenega varstva rastlin na GIS, ki jih financira Uprava RS za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin.

Eva GROZNIK, Simon ZIDAR,
dr. Maarten DE GROOT, dr. Nikica OGRIS,
Katja KUNC, dr. Barbara PIŠKUR

Slika 4: Skupinska slika sodelujočih (1. 7. 2022) (foto: S. Zidar)